

Politieke besluitvorming

SAMENVATTING EXAMENSYLLABUS

Rutger van der Laan
A5HE | VAN LODENSTEIN COLLEGE

Inhoud

Inhoud.....	1
Subdomein B1: Politiek structuren.....	2
4.1 Politiek en beleid	2
4.2 Staat en overheid.....	2
4.3 (Politieke) macht en gezag	2
4.4 Hoofdtaken van de overheid in de Nederlandse samenleving	3
4.5 Structuur van het Nederlandse stelsel van politieke besluitvorming	3
4.6 Nederland is een constitutionele monarchie met parlementair stelsel	3
4.7 Nederland is een parlementaire democratie.....	4
4.8 De structuur van de provinciale en gemeentelijke overheid	4
4.9 Nederland is een (democratische) rechtsstaat	4
4.10 Kiesstelsels: kiesstelsel van evenredige vertegenwoordiging en meerderheidsstelsel	5
4.11 Verschil tussen representatie en representativiteit.....	7
Subdomein B2: Actoren in het proces van politiek besluitvorming	8
5.1 Begrippen: politiek systeem, omgeving, invoer, omzetting, uitvoer en terugkoppeling	8
5.1.1 De omgeving van het Nederlandse politiek systeem en de invloed op de politieke besluitvorming	8
5.1.2 De invoer (input) van het Nederlandse politieke systeem	9
5.1.3 Omzetting van eisen in beleid.....	9
5.1.4 Uitvoer (output) van het politieke systeem.....	9
5.1.5 Politieke besluitvorming is een doorgaand proces	10
5.1.6 Actoren bij politieke (besluitvormings)processen.....	10
5.2 Het proces van besluitvorming ingedeeld in fasen.....	10
Subdomein B3: Politieke stromingen.....	19

Subdomein B1: Politiek structuren

Het Nederlandse politieke stelsel en de functionering

4.1 Politiek en beleid

Geen overeenstemming over begrip politiek. Begrippen die terug komen in definities van politiek: macht, invloed, conflict, besluitvorming, belangen, beleid, overheid, staat, waarden, verdeling, system en verandering.

Begrip politiek komt tot uitdrukking in benadering van politiek: **de systeembenadering**:

- Hierin wordt politiek voorgesteld als: Het proces van omzetting van verlangens, wensen en eisen vanuit de omgeving in bindende besluiten voor een samenleving.
- Dit proces gaat gepaard met conflicten die samenhangen met botsende belangen. De uitkomst van die conflicten is bepalend voor het antwoord op de vraag wie wat krijgt.

Politieke besluitvorming is gericht op het oplossen van problemen die zich veelal kenmerken door:

- 1 **Verdelingsvraagstukken**
- 2 **Vraagstukken van openbare orde**

Politiek probleem is een situatie die mensen ongewenst vinden en die ze (mede) d.m.v. overheidsingrijpen veranderd willen zien (= **overheidsbeleid**).

Publieke agenda = problemen die de aandacht krijgen van burgers en van maatschappelijke groeperingen

Politieke agenda = lijst van problemen op de publieke agenda die aandacht krijgen van de beleidsmakers

Overheidsbeleid (in dagelijks spraakgebruik) = alles wat de overheid doet: de genomen besluiten en de getroffen maatregelen van de overheid.

Verskil beleid en politiek: politiek is strijd die voorafgaat aan de beslissing (strijd om beleid)

4.2 Staat en overheid

Begrip staat omvat 4 kenmerken:

- 1 Soevereine macht
- 2 Regeert over groep mensen
- 3 Op bepaald grondgebied
- 4 Die geweldsmonopolie bezit

Het begrip 'overheid' verwijst naar soevereine macht, die uitgeoefend wordt:

- door een regering (staatshoofd en ministers)
- met behulp van ambtenarenapparaat (landelijke overheid)

In proces van staatsvorming valt ontwikkeling waar te nemen in richting van democratische rechtstaat.

Burgerrechten:

- Beperken mogelijkheden van staat om in te grijpen in het bestaan van burgers
- Scheppen vrijheden, beperkingen en verantwoordelijkheden voor burgers met betrekking tot maatschappelijk verkeer

4.3 (Politieke) macht en gezag

Macht = vermogen het gedrag van anderen, desnoods tegen hun wil, te beïnvloeden in overeenstemming met eigen doeleinden

Politieke macht = vermogen om de politieke besluitvorming te bepalen

Gezag = (wordt gebruikt in situaties waarin) mensen de zeggenschap van anderen als legitiem accepteren

Machtsbronnen/ machtsbases zijn o.a.:

- De wet/ wettelijk gezag
- Rechten/ formele bevoegdheden
- Steun onder andere aantal kiezers/ achterban
- Kennis/ deskundigheid
- Geld/ vermogen/ bezit
- Persoonlijkheid/ charismatisch gezag
- Sleutelposities bij overheid
- Maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven
- Geweld

4.4 Hoofdtaken van de overheid in de Nederlandse samenleving

Overheid zorgt voor zaken die:

- Van algemeen belang geacht worden
- Moeilijk via de markt kunnen worden aangeboden
- In principe voor iedereen beschikbaar moeten zijn

Collectief goed = een goed waar iedereen gebruik van maakt/ kan maken

De overheid is nodig om de collectieve goederen te ontwikkelen en in stand te houden

Collectieve goederen worden gerealiseerd doordat mensen verplicht zijn eraan bij te dragen (door belasting)

De staat verschaft allerlei collectieve goederen. Het gaat met name om volgende terreinen:

- Het zorgdragen voor **openbare orde en veiligheid**
- Het onderhouden van **buitenlandse betrekkingen**
- Zorgdragen voor **sociale zekerheid**, goede **arbeidsomstandigheden**, **infrastructuur** en een voorspoedig **economisch klimaat**
- Zorgdragen voor **welzijn, onderwijs, volksgezondheid, kunst** en **goederen en diensten op sociaal - cultureel gebied**

4.5 Structuur van het Nederlandse stelsel van politieke besluitvorming

Nederland maakt samen met Aruba, Curaçao en Sint Maarten deel uit van Koninkrijk der Nederlanden.

Het openbaar bestuur in NL heeft te maken met **vier bestuurslagen**:

- Europese Unie (waaran de NL staat bepaalde bevoegdheden heeft overgedragen)
- Rijksoverheid
- Provincie
- Gemeente

■ vastgelegd in **verdragen**

■ vastgelegd in **grondwet**

4.6 Nederland is een constitutionele monarchie met parlementair stelsel

'**Monarchie**' geeft aan dat er sprake is van erfelijk koningschap

'**Republiek**' geeft aan dat het staatshoofd wordt gekozen (door volksvertegenwoordiging of rechtstreekse verkiezing van het volk)

'Constitutionele monarchie' geeft aan dat koningschap steunt op grondwet of constitutie waarin staat dat **alleen** de ministers verantwoordelijk zijn.

'Parlementair stelsel' houdt in dat ministers en/ of het kabinet het vertrouwen van een meerderheid van de volksvertegenwoordiging moeten hebben en dat volksvertegenwoordiging een medewetgevende macht heeft.

In een constitutionele monarchie heeft de koning de functie van staatshoofd, terwijl de feitelijke politieke besluiten worden genomen door kabinet en volksvertegenwoordiging.

Als lid van de regering heeft de koning een zeer beperkte politieke invloed.

De publieke rol van het staatshoofd in een parlementaire democratie is overwegend ceremonieel, maar vooral bij de kabinetsformatie kon het staatshoofd enige invloed uitoefenen. (In 2012 heeft de Tweede Kamer besloten dat het staatshoofd geen rol meer vervuld bij de kabinetsformatie, zie 5.4)

4.7 Nederland is een parlementaire democratie

Kenmerken van parlementaire democratie:

1. Ministers zijn **verantwoording schuldig aan de volksvertegenwoordiging**
(kabinet voert beleid op basis van vertrouwen van (een meerderheid) de volksvertegenwoordiging)
2. **Principiële gelijkwaardigheid** van alle burgers
3. **Algemeen kiesrecht**
4. Macht van overheid wordt **gelegitimeerd** door **vrije en geheime verkiezingen**
5. Er is sprake van **representatiedemocratie** of **indirecte democratie**
(volk wordt vertegenwoordigd door een volksvertegenwoordiging, die via vrije en geheime verkiezingen wordt gekozen)
6. **Besluitvorming** vindt plaats bij **meerderheid** van stemmen
7. In democratie wordt **rekening gehouden** met **rechten/ belangen van minderheden**
8. Nederland is **democratische rechtstaat**
(omdat macht door/ namens het volk wordt uitgeoefend en omdat macht van overheid aan banden is gelegd ter bescherming van individuele vrijheden)
9. **Pluriformiteit** van **informatievoorziening**
(persvrijheid/ vrijheid van meningsuiting en erkenning van andere grondrechten)
10. Nederlandse parlementaire democratie kent **tweekamer stelsel**

4.8 De structuur van de provinciale en gemeentelijke overheid

Provinciaal:

Commissaris der Koning(in) (benoemd door de kroon)

Gedeputeerde Staten: Gekozen door Provinciale Staten en zijn verantwoordelijk voor het dagelijks bestuur (hoeven niet rechtstreeks uit PS te komen en zitten nadat ze gekozen zijn daar ook niet meer in)

Provinciale Staten: om 4 jaar rechtstreeks gekozen, vormt de provinciale volksvertegenwoordiging

Gemeentelijk:

Burgemeester (benoemd door de kroon) en College van Burgemeester & Wethouders

Wethouders hebben zelfde functie als Gedeputeerde Staten

Gemeenteraad: om de 4 jaar rechtstreeks gekozen, vormt de gemeentelijke volksvertegenwoordiging

4.9 Nederland is een (democratische) rechtsstaat

Basis van rechtsstaatsgedachte: de bescherming van burgers tegen de willekeur van de overheid. Het optreden van de overheid dient gebaseerd te zijn op wet en recht.

Kenmerken van een rechtstaat:

- **Klassieke/ politieke grondrechten**
 - Gelijkheid van alle burgers voor de wet
 - Recht op een eerlijk proces
 - Vrijheid van meningsuiting
 - Persvrijheid

- Vrijheid van godsdienst of levensovertuiging en
- Scheiding van kerk en staat
- Vrijheid van vergadering en betoging
- Vrijheid van het oprichten van verenigingen en politieke partijen
- Het petitierecht
- **Actief** en **passief** kiesrecht
- **Sociale grondrechten** (vrije keuze van arbeid, aanspraak op sociale zekerheid en recht op onderwijs)
- **Grondwet** (bevat garantie van grondrechten en regels volgens welke de onderdelen van het staats)
- Kan geen bevoegdheid uitgevoerd worden **zonder grondslag** in de **grondwet** (legaliteitsbeginsel)
- Niemand kan bevoegdheid uitoefenen **zonder verantwoording** schuldig te zijn of zonder dat op uitoefening **controle** bestaat
- Rechterlijke macht is **onafhankelijk** van wetgevende en uitvoerende macht
- Bestuur van een land berust op **wetten** (legaliteitsbeginsel)
- **Openbaarheid** van bestuur

Zie ook domein F, Criminaliteit en Rechtsstaat en daarvan subdomein F2, de Rechtsstaat.

4.10 Kiesstelsels: kiesstelsel van evenredige vertegenwoordiging en meerderheidsstelsel

Kiesstelsel is methode waarop bij verkiezing voor volksvertegenwoordiging en of president/ regeringsleider wordt bepaald:

- Welke keuzemogelijkheid de kiesgerechtigden voorgelegd krijgen
- Hoe uit de geldige uitgebrachte stemmen kan worden opgemaakt aan welke kandidaten zetels kunnen worden toegekend

Een kiesstelsel heeft grote gevolgen voor politieke invloed van burgers op de volksvertegenwoordiging en op vorming van regering/ kabinet. Heeft ook invloed op vorming, samenstelling en aantal politieke partijen in een land.

Een kiesstelsel kan afstand tussen kiezer – gekozene groter maken en ander juist kleiner:

Stelsel van evenredige vertegenwoordiging	Meerderheidsstelsel met districten
<ul style="list-style-type: none"> ● Hele land is één district ● Geldig in NL ● Elke stem telt even zwaar mee ● Kiesdeler: totaal aantal geldige stemmen / aantal zetels ● Partij krijgt evenredig aantal zetels aan aantal x kiesdeler ● In NL geen kiesdrempel (kiesdeler = kiesdrempel) 	<ul style="list-style-type: none"> ● Land wordt verdeeld in districten ● Kandidaat moet in district een meerderheid van de stemmen halen om zetel in parlement te krijgen. ● Aantal stemmen in ene district worden niet opgeteld bij een ander district <p>De meerderheid kan absoluut zijn of relatief:</p> <p>Absoluut: >50 %. Als geen kandidaat in de eerste ronde de absolute meerderheid haalt, moet een tweede ronde gehouden worden tussen de twee kandidaten die in de eerste ronde de meeste stemmen hebben gehaald.</p> <p>Relatief: als een van de kandidaten relatief de meeste stemmen heeft behaald (ook als dat veel minder dan 50 % is), wordt deze afgevaardigd vanuit het district.</p> <p>Er zijn ook mengvormen mogelijk.</p>

<p>Kenmerken van stelsel van evenredige vertegenwoordiging:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aantal zetels dat een partij behaalt is evenredig met landelijk op die partij uitgebrachte stemmen - Vrijwel altijd coalitievorming nodig - Kleine partijen maken (zonder kiesdrempel) goede kans op veroveren van 1 of meer zetels in volksvertegenwoordiging - Om versplintering te voorkomen hanteren sommige landen kiesdrempel 	<p>Kenmerken meerderheidsstelsel en/of districtenstelsel:</p> <ul style="list-style-type: none"> - In meerderheidsstelsel moet een partij in een district een meerderheid behalen om zetels te veroveren - Bij een districtenstelsel wordt iedere afgevaardigde in een kiesdistrict gekozen. (Evenveel districten als zetels; elk district vaardigt één volksvertegenwoordiger af) - Vaak worden meerderheidsstelsel gecombineerd met een districtenstelsel, maar ook bij evenredige vertegenwoordiging is een combinatie met een districtenstelsel mogelijk. Soms zijn er net zo veel districten als afgevaardigden, maar het is ook mogelijk dat per district meerdere afgevaardigden worden gekozen - Wie de meeste stemmen haalt in een district, verovert de zetel, of wie de absolute meerderheid haalt verovert de zetel (zodat vaak een tweede ronde nodig is tussen de twee kandidaten met de meeste stemmen uit de eerste ronde) - Tendeert naar het ontstaan van een tweepartijensstelsel, zoals in het Verenigd Koninkrijk of de VS.
<p>Visies/ argumenten/ voor- en nadelen van een stelsel van evenredige vertegenwoordiging:</p> <ul style="list-style-type: none"> - relatief zwakkere binding kiezer – gekozenen - opkomst is relatief hoger dan bij een meerderheidsstelsel - kleine politieke groeperingen maken goede kans op zetels; - door de veelheid van partijen onduidelijkheid voor kiezers. - In Nederland moeten partijen een coalitie sluiten om te kunnen regeren. <p>Daarbij is het sluiten van compromissen onvermijdelijk en die leiden er vaak toe dat tegenstellingen worden afgezwakt. Dat kan als voordeel en als nadeel worden genoemd: zorgvuldige besluitvorming steunend op een groot draagvlak; anderzijds leidt het tot meer onduidelijkheid bij de kiezers.</p>	<p>Visies/argumenten/voor- en nadelen van een meerderheidsstelsel of districtenstelsel:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Relatief sterke binding tussen kiezers - gekozenen - Opkomst is relatief lager dan bij evenredige vertegenwoordiging; kiezers van kleine partijen zullen mogelijk afhaken, omdat stemmen op een kleine(re) partij toch weinig zin heeft: die stemmen gaan immers - anders dan bij de evenredige vertegenwoordiging - allemaal verloren; of kiezers blijven weg in districten waar uitslag al vast staat. - De band tussen individuele volksvertegenwoordiger en zijn district bedreigt fractiediscipline en leidt daardoor soms tot politieke verlamming; - Door tendens naar een tweepartijensstelsel neemt de duidelijkheid voor kiezers toe; - Bij een meerderheidsstelsel is na de verkiezingen meestal direct duidelijk welke partij (of combinatie van partijen) gaat regeren. Het proces van coalitievorming en kabinetsformatie is meestal niet nodig. - De meerderheid kan de minderheid overheersen. Er zouden geen compromissen hoeven te worden gesloten om een meerderheid van het parlement achter een voorstel te krijgen. In het presidentieel stelsel in de VS zijn compromissen juist vaak wel

	<p>nodig om een patstelling tussen regering en parlement te voorkomen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kans op gepolariseerde verhoudingen is groter in een meerderheidsstelsel - Politieke steun voor kleine partijen komt niet tot uitdrukking in de volksvertegenwoordiging.
--	--

Kiesdrempel = partijen die minder dan een bepaald percentage van de stemmen (de kiesdrempel) halen, krijgen geen enkele zetel in het verkozen orgaan

In Nederland wordt al geruime tijd gedacht aan wijzigingen van het kiesstelsel, bijvoorbeeld de schepping van een mengvorm van beide stelsels om zo de politieke betrokkenheid van burgers te vergroten.

4.11 Verschil tussen representatie en representativiteit

Representatie: systeem waarin burgers vertegenwoordigers kiezen, die besturen/ beleid ontwikkelen in overeenstemming met ideeën/ wensen van kiezers
(= de vertegenwoordiging van een groep door één of enkele betrokkenen die namens de groep spreekt/ spreken)

Democratie waarin burgers vertegenwoordigers kiezen: **representatie-** of **indirecte** democratie

In oudheid was Athene directe democratie

Representativiteit: mate waarin standpunten en beleid van gekozen vertegenwoordigers overeenkomen met wat kiezers voor ogen staat.

In NL politiek systeem doen zich bij gebrek aan representativiteit de volgende knelpunten voor:

- Partijen vertegenwoordigen niet altijd op alle beleidspunten de ideeën van electoraat
- Geringe communicatie tussen kiezer en gekozene
- De participatie van burgers aan het politiek besluitvormingsproces is ongelijk en vaak beperkt
- Deel van burgers voelt zich niet vertegenwoordigd door bestaande politieke partijen

Gevolg: ontstaan van nieuwe sociale bewegingen (nieuwe politieke partijen)

Subdomein B2: Actoren in het proces van politiek besluitvorming

5.1 Begrippen: politiek systeem, omgeving, invoer, omzetting, uitvoer en terugkoppeling

Politieke systeem: Het geheel van **betrekkingen**, waardoor **opvattingen, verlangens en eisen** van individuen, groepen en instellingen in **bindende beslissingen** worden omgezet.

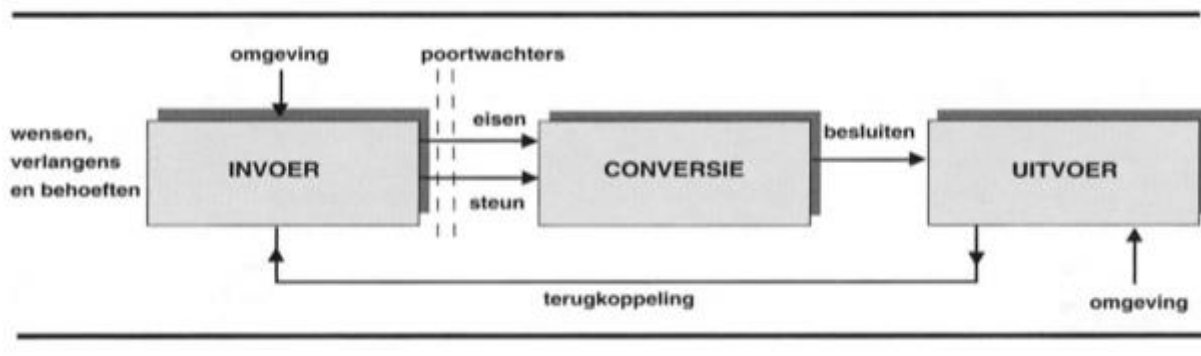
In het politieke systeem opereren:

- Openbaar bestuur
- Burgers
- Belangengroepen/ pressiegroepen
- Politieke partijen
- Volksvertegenwoordiging
- Media
- Adviesorganen
- Planbureaus
- Departementen/ ambtenaren
- Rechterlijke macht

In systeemmodel van politieke proces worden volgende fasen onderscheiden:

1. **Invoer/ input**
Eisen/ wensen die vanuit samenleving naar voren worden gebracht
Steun die maatschappelijke groepen geven aan (onderdelen van) politiek systeem
2. **Omzetting/ conversie**
Omzetting van eisen/ steun in politieke besluiten
3. **Uitvoer/ output**
De politieke besluiten en de uitvoering ervan
4. **Terugkoppeling/ feedback**
Reacties van samenleving op politieke besluiten (evaluatie) wat kan leiden tot nieuwe invoer.

Figuur 1: Systeemmodel van het politieke proces

5.1.1 De omgeving van het Nederlandse politiek systeem en de invloed op de politieke besluitvorming

Omgeving van politiek systeem bevat:

- O.a. **demografische, ecologische, culturele, economische, technologische en sociale aspecten** en ontwikkelingen in NL zelf.
Deze aspecten kunnen mogelijkheden voor overheidsbeleid beperken/ verruimen
- **Relaties van NL met andere landen/ staten** van invloed op politiek systeem.
Lidmaatschap van de VN, EU, NAVO, etc. maar ook externe politieke/ culturele betrekkingen
De ruimte voor het NL overheidsbeleid kan beperkt worden als bepaalde bevoegdheden worden overgedragen aan andere instanties.
Ook economische ontwikkeling (bv. veranderingen in wereldhandel) kunnen van invloed zijn.

5.1.2 De invoer (input) van het Nederlandse politieke systeem

Invoer kan worden onderscheiden in:

- Eisen voor nieuwe beleidsmaatregelen
- Steun voor bestaand beleid of systeem

Eisen worden op uiteenlopende manieren onder de aandacht gebracht (door burgers en vertegenwoordigers van politieke systeem):

- Massamedia (partij- en verkiezingsprogramma's)
- Bijeenkomsten van politieke partijen
- Demonstraties
- Etc.

Individueen, belangengroepen, politieke partijen, massamedia en eventueel individuele politici zijn **poortwachters/ sluiswachters** (= bepalen wat op politieke agenda komt)

Eisen kunnen ook:

- Tegenstrijdig zijn
- Betrekking hebben op het functioneren van het systeem (kritiek op minister)

Steun kan worden onderscheiden in:

- **Actieve steun:**
Stemgedrag, actief lidmaatschap van politieke partij, inbreng van burgers/ groepen in publieke discussie
- **Passieve steun:**
Burgers hebben geen behoefte om massaal te protesteren/ in actie te komen tegen (de manier waarop) de besluiten van de overheid (worden genomen).
Komt tot uitdrukking in ontbreken van vormen van participatie/ protest en stilzwijgend accepteren van regels en besluiten.

5.1.3 Omzetting van eisen in beleid

Omzetting van eisen/ wensen in overheidsbeleid gebeurt in volgende fasen:

1. Politieke agendavorming

Politici en beleidsmakers zijn bereid om problemen uit samenleving aan te pakken. Of een maatschappelijk probleem op de politieke agenda komt hangt mede af van de vraag of:

- De situatie als ongewenst wordt ervaren door **groot aantal/ groepen** mensen
- De negatief beoordeelde situatie **hevige emoties** oproept/ **vaak voorkomt**
- De situatie als veranderbaar wordt beschouwd en het probleem oplosbaar wordt geacht
- Eisen langs de poortwachters/ sluiswachters komen
- Voldoende ruimte is op de politieke agenda (prioriteiten stellen)

2. Beleidsvoorbereiding

- Verzamelen/analyseren van info en formuleren van adviezen over te voeren beleid
- Soms alternatieven opstellen
- Rekening houden met tegenstrijdige belangen die niet alle tegelijkertijd gehonoreerd kunnen worden
- Vaak compromissen

3. Beleidsbepaling

Nemen van beslissingen over inhoud van beleid

5.1.4 Uitvoer (output) van het politieke systeem

Uitvoer bestaat uit **politieke besluiten** en andere **maatregelen/ handelingen** die resultaat zijn van omzetting van eisen/wensen en steun

Besluiten zijn:

- Wetten
- Algemene maatregelen van bestuur

- Beschikkingen
- Koninklijke besluiten

Uitvoer kan ook bestaan uit maatregelen/ handelingen zoals: regelgeving, nota's het al of niet afleggen van staatsbezoeken

Het uitvoeren (of niet-uitvoeren) van beleid gebeurt veelal door ambtenaren

5.1.5 Politieke besluitvorming is een doorgaand proces

Beleidsvorming is doorgaand proces, waarin een besluit geen definitief eindpunt vormt (er vindt voortdurend terugkoppeling of feedback plaats). Door neveneffecten van nieuw beleid kunnen er nieuwe problemen ontstaan.

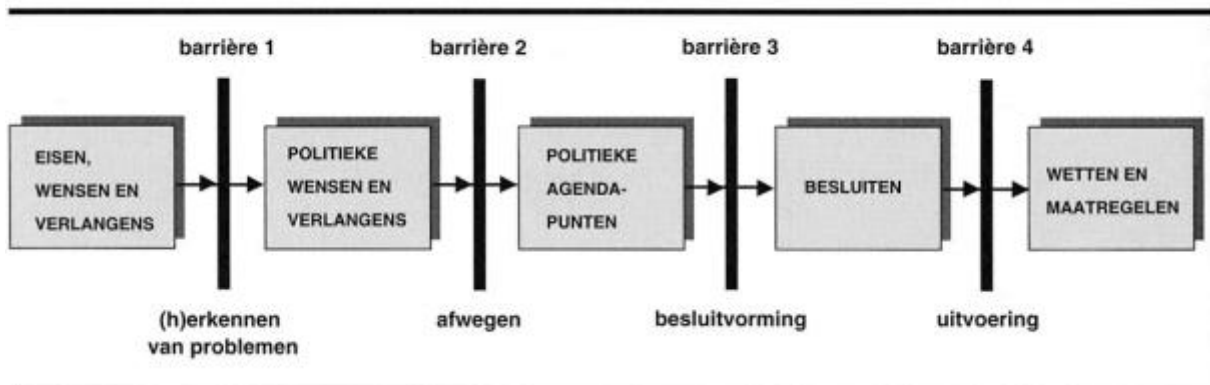
5.1.6 Actoren bij politieke (besluitvormings)processen

Actoren bij:

- **Invoer:**
Individuele; politieke partijen; maatschappelijke groeperingen (belangengroepen/ pressiegroepen); sociale bewegingen; maatschappelijke organisaties; massamedia.
- **Conversie:**
Ambtenaren; adviesorganen/ planbureaus bij beleidsvoorbereiding; regering en volksvertegenwoordiging formeel bij beleidsbepaling, maar feitelijk hebben alle actoren een aandeel in het bepalen van regeringsbeleid.
- **Uitvoer:**
Regering + ambtenaren bij bldsuitvoering; Terugkoppeling zie invoerfase, maar ook volksvertegenwoordiging en regering bij bldsevaluatie.

5.2 Het proces van besluitvorming ingedeeld in fasen

Figuur 2: Barrièremodel van het politieke proces

Belangenstrijd speelt zich af in verschillende fasen van proces van politieke besluitvorming (barrières/drempels). Die strijd gaat om:

1. **(H)erkennen of (h)erkend krijgen van problemen** van problemen, wensen of behoeften als politieke problemen.
Meest betrokken actoren: particulieren; pressiegroepen; politieke partijen; massamedia (Vergelijk invoer/ input)
2. **Afwegen** van wensen of behoeften/ toekennen van hoge prioriteit aan politiek probleem.
Meest betrokken actoren: politieke partijen; parlement; regering; ambtenaren. (Vergelijk conversie)
3. **Besluitvorming** over (noodzaak) van beleidsmatige oplossing van problemen
Betrokken actoren: Parlement; regering (Vergelijk conversie)
4. **Uitvoering** van besluit
Betrokken actoren: Ambtenaren onder verantwoordelijkheid van ministers

5.3 Taken van regering en volksvertegenwoordiging

Regering = koning en ministers: medewetgeving, voorbereiding en uitvoering van overheidsbeleid

Volksvertegenwoordiging = 1^e en 2^e kamer = parlement = Staten-Generaal: medewetgevende, beleidsbepalende en controlerende taak

Regering bepaalt voor groot deel inhoud van wetsvoorstellen (omdat voorstellen vaak afkomstig van hen zijn)

2^e kamer wijzigt, verwerpt of neemt wetsvoorstellen aan

1^e kamer aanvaardt of verwerpt wetsvoorstellen, **maar kan ze niet wijzigen**

Ministers vormen samen de **ministerraad**

Kabinet bestaat uit **ministers** en **staatssecretarissen**

2^e kamer wordt rechtstreeks gekozen

1^e kamer wordt gekozen door leden van **Provinciale Staten**

5.3.1 Formele middelen van 1^e en 2^e kamer om hun medewetgevende en controlerende taak te vervullen

Wetgevende taak:

- Aanvaarden of verwerpen van wetsvoorstellen
- Wijzigen van wetsvoorstellen (recht van amendement *alleen 2^e kamer*)
- Indienen van wetsontwerpen (recht van initiatief *alleen 2^e kamer*)
- Wijzigen of verwerpen van begrotingswet(ten)

Controlerende taak:

- Budgetrecht
- Stellen van vragen; schriftelijk + mondeling
- Recht van interpellatie
- Onderzoek instellen naar beleid (recht van enquête)
Wordt zwaarste middel genoemd, omdat getuigen onder ede (met strafrechtelijke gevolgen) kunnen worden gehoord.
- Recht om moties in te dienen/ aan te nemen (waaronder motie van afkeuring)

2^e Kamer: 150 leden, direct gekozen, fulltime

1^e Kamer: 75 leden (senatoren genoemd), getrapd gekozen door leden van Provinciale Staten, deeltijd

1^e Kamer wordt (zonder dat dit grondwettelijk is vastgelegd) geacht wetsvoorstellen op verhouding tot bestaande wetten en grondwet te beoordelen.

5.3.2 Informele middelen van 1^e en 2^e Kamer om hun medewetgevende en controlerende taak te vervullen

Informele middelen van 1^e en 2^e Kamer:

- Lobbyen van Kamerleden/ -fracties bij (eigen) ministers
- Overleg met belangengroepen/ pressiegroepen en ambtenaren voor het verwerven van steun
- Gebruik van massamedia als spreekbuis
- Uitoefenen van druk via de politieke partij, waarvan de ministers lid zijn

In praktijk spelen deze middelen een belangrijke rol. Lobbyen en gebruik van massamedia is zelfs belangrijker dan formele machtsmiddelen.

Deze informele middelen staan ook ter beschikking aan bewindslieden

5.4 Nederlandse politieke besluitvorming op basis van coalities

Nederlandse kiesstelsel werkt met evenredige besluitvorming

Aangezien een kabinet vertrouwen dient te hebben van (meerderheid in) 2^e kamer zij Kamerfracties na de verkiezingen gedwongen met elkaar samen te werken en coalitie te vormen.

Kabinetsformatie stapsgewijs (sinds 2012)

1. Verkiezingen en nieuwe 2^e Kamer
2. Initiatief tot kabinetsformatie ligt niet meer bij staatshoofd maar bij 2^e Kamer
(Een week na de verkiezingsuitslag vindt er in de Kamer een debat plaats over de verkiezingsuitslag en kan de Kamer een verkenner aanstellen die met alle fractievoorzitters gaat praten.
Op basis van de adviezen van de fractievoorzitters komt de verkenner met een voorstel om te beginnen met het formeren van een bepaalde coalitie en de verkenner komt met namen van één of meerdere informateurs)
3. Kamer benoemt informateur(s) en 2e Kamer formuleert opdracht voor informateur(s)
Deze gaat/gaan na of bepaalde coalitie voldoende perspectief heeft en stelt/ stellen regeerakkoord op
4. Na afloop van werkzaamheden biedt/ bieden informateur(s) eindverslag aan voorzitter 2^e Kamer. Tegelijk presenteren leiders van coalitiepartijen het regeerakkoord nadat fracties akkoord waren gegaan.
5. 2^e Kamer stemt in met advies van informateur(s) over wie formateur wordt.
Formateur overlegt met coalitiepartner(s) over verdeling van ministeries en bemensing van ministerposten en staatsecretarissen.
6. Koning ontslaat oude kabinet en benoemt + beëdigt nieuwe ministers (in 2012 voor eerst uitgezonden)

Regeerakkoord is akkoord tussen fracties van bepaalde politieke partijen in 2^e Kamer, waarin ze zich bereid verklaren met elkaar regering te vormen en waarin hoofdlijnen van kabinetsbeleid voor komende jaren worden vastgelegd.

6.5 Overheidsbureaucratie

Overheidsbureaucratie is hiërarchisch geordend apparaat waarbinnen mensen volgens vaste regels + procedures besluiten voorbereiden en uitvoeren onder verantwoordelijkheid van een politieke ambtsdrager.

In dit ideaaltype is ob dus doelmatig, controleerbaar apparaat ter voorbereiding en uitvoering van overheidsbesluiten.

Persoonlijke en politieke voorkeuren behoren geen rol te spelen.

Kenmerken en consequenties van bureaucratische organisatievorm:

- Onpartijdige behandeling van burgers
- Tegengaan van willekeur en omkoperij
- Bestuurlijke continuïteit
- Uitbreiding van capaciteit van overheid

Maar ook: langdurige procedures, “bureaupolitiek” en verkokering van beleidsgebieden (elk departement voert zijn eigen beleid; gebrekkige coördinatie en eenheid van beleid).

5.6 De invloed van ambtenaren in het politieke proces

Vorbereiding besluiten:

Ambtenaren hebben specialistische kennis en spelen grote rol bij formuleren van wetsvoorstellen (blijven zitten bij verandering van politieke organen)

Uitvoering besluiten:

Ambtenaren die betrokken zijn bij uitvoering van besluiten (politie of sociale diensten) kunnen invloed uitoefenen op werking ervan.

4^e macht = politieke invloed van ambtenaren

5.7 Enkele belangrijke adviesorganen en planbureaus en hun taak

- Raad van State
 - Advisering over wetsvoorstellen
 - Hoogste adviescollege in NL -> voorzitter is formeel staatshoofd en leden worden benoemd door Kroon
 - Ook belangrijke taak in administratieve rechtspraak: geschillen van bestuur
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR)
 - Advisering o.b.v. wetenschappelijke inzichten en onderzoeken op alle beleidsterreinen (vaak lange termijn)
- Sociaal-Economische Raad (SER)
 - Advisering over sociaaleconomisch beleid
- Op alle beleidsterreinen zijn er verder specifieke adviesorganen (Onderwijsraad, gezondheidsraad, e.a.)
- Centraal Planbureau (CPB)
 - Bestudeert ontwikkelingen op sociaaleconomisch terrein en tracht deze te voorspellen
- Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)
 - Bestudeert ontwikkelingen op sociaal-cultureel terrein met oog op maken van verantwoorde keuze van beleidsdoeleinden door kabinet

5.8 Functies van politieke partijen in het besluitvormingsproces

Traditionele functies zijn:

- Rekruterings- en selectiefunctie
 - Rekruteren en voordragen van kandidaten voor politieke functies
- Articulatiefunctie
 - Plaatsen van maatschappelijke eisen/ wensen op politieke agenda
- Participatiefunctie
 - Interesseren van staatsburgers voor deelname aan politieke besluitvormingsprocessen
- Aggregatiefunctie/ integratiefunctie
 - Tegen elkaar afwegen + bij elkaar brengen van wensen/ eisen/ belangen
- Communicatiefunctie
 - Communicatie tussen overheid - burger/ partij- burger/ kiezer - burger

Functieverlies van politieke partijen, waarvan afnemende ledental een symptoom is komt vooral tot uiting in articulatie- en communicatiefunctie. Massamedia + belangen-/ pressiegroepen + onderwijs vervullen deze functie steeds meer.

5.9 Functioneren van massamedia in het proces van politieke besluitvorming

In proces van politieke besluitvorming vervullen massamedia volgende functies:

Communicatiefunctie (media vormen een steeds belangrijker schakel tussen burger en politiek)

- Informatiefunctie: info kan worden vastgelegd/ vermenigvuldigd/ verspreid
 - Opiniërende functie
 - Spreekbuisfunctie
 - Onderzoeksfunctie
 - Controle/ waakhondfunctie
 - Agendafunctie (invloed op maatschappelijke/ politieke agenda)
- Socialisatiefunctie: van belang voor socialisatieproces (vormen en overdragen van waarden en normen)
- Verbindende functie: media kan gevoel geven van individuen om erbij te horen.

5.10 Knelpunten in het staatstelsel

Visies op knelpunten in het staatstelsel:

1. Democratisch gehalte in het politieke systeem, bv:
 - Ontbreken van mogelijkheid van kiezers om rechtstreeks invloed uit te oefenen op kiezen van minister-president en vorming van kabinet
 - Het ervaren van groeiende afstand tussen kiezer en gekozene
 - Ongelijke toegangsmogelijkheden tot politieke arena
 - Afnemende invloed van parlement t.o.v. regering en ambtelijk apparaat
2. Beperkingen van de omgeving van het politieke systeem, bv:
 - Beperkingen die veroorzaakt worden door verwevenheid van onze samenleving en NL staat met internationale politieke en economische verhoudingen en int. supranationale organisaties

Mogelijke oplossingen:

- Referendum
- Gekozen formateur/ minister-president
- Gekozen burgemeeste
- Meerderheids- of districtenstelsel
- Invoering van kiesdrempel
- Afschaffing van de 1^e Kamer
- Uitbreiding van mogelijkheden/ bevoegdheden van parlement, bv ambtelijke fractieondersteuning

Je moet aan de hand van actuele voorbeelden globaal aangeven wat wordt voorgesteld en waarom het om verbetering zou kunnen gaan. Ook moet je bezwaren noemen die tegen wijzigingsvoorstellen worden ingebracht.

5.11 Groepen en instellingen in de maatschappij die een belangrijke rol spelen in het proces van politieke besluitvorming: belangengroepen en pressiegroepen

Een **belangengroep**: groep individuen die gezamenlijk optreden om gemeenschappelijk belang te behartigen

Een **pressiegroep**: groep die overheidsbeleid probeert te beïnvloeden zonder kandidaten te stellen voor verkiezingen

Als belangengroep het overheidsbeleid probeert te beïnvloeden zijn dat voor de duur van die activiteit ook pressiegroepen

Pressiegroepen kunnen vanuit verschillende perspectieven worden onderscheiden:

- Hebben ze een korte of lange levensduur?
Actiegroepen die georganiseerd zijn rond specifiek doel (aanleg van weg tegenhouden) beperken hun levensduur totdat hun doel bereikt is, of definitief geworden
- Behoren ze wel/niet tot establishment of zijn ze anti-establishment?
Denk aan: Kraakbeweging of ANWB
- Zijn ze hecht georganiseerd en geïnstitutionaliseerd?
Vakbonden of Consumentenbond

5.11.1 Verschillen tussen politieke partijen en pressiegroepen

Pressiegroepen zijn per definitie geen politieke partijen

Politieke partijen houden zich bezig met inrichting van samenleving als geheel en moet daarbij verschillende belangen afwegen en proberen via verkiezingen politieke macht te verwerven om hun doelen te bereiken.

Pressiegroepen richten zich op één specifiek terrein of een deelbelang

Pressiegroepen zijn vaak vertegenwoordigd in adviesorganen, maken gebruik van lobbyisten, proberen d.m.v. publicaties en advertenties steun te verwerven voor hun standpunten bij het publiek

Pressiegroepen nemen geen deel aan verkiezingen (voor 2e Kamer, Provinciale Staten, gemeenteraden)

Net als politieke partijen vormen belangen-/ pressiegroepen belangrijk intermediair (tussenpersoon tussen burgers en overheid)

Burgers biedt het de mogelijkheid om invloed uit te oefenen op politiek

Overheid biedt het middel om overheidsbeleid aan de man te brengen.

Soms vormen pressiegroepen zich tot politieke partijen (single-issue-partijen, bv ouderenpartij, Partij voor de Dieren)

5.12 Mogelijkheden die individuen en pressiegroepen hebben om de politieke besluitvorming te beïnvloeden

Politieke participatie onderscheidt zich in:

1. **Electoral participatie**

- Stemmen, deelname aan verkiezingscampagne/ campagneactiviteiten
- Partijlidmaatschap

2. **Niet-electorale participatie**

- Contact met autoriteiten, politici, afgevaardigden, partijen, belangenorganisatie en/of massamedia
- Protestactiviteiten (protestacties, demonstraties, petitities, boycot, bedrijfsbezetting, huurstaking)

5.12.1 Vormen van politieke participatie van pressiegroepen

Pressiegroepen gebruiken verschillende manieren om invloed uit te oefenen op politieke besluitvorming:

- Werken via publieke opinie
- Lobbyen
- 'Eigen mensen' op sleutelposities te krijgen in politieke partijen
- Bestuurlijke organen of adviesorganen
- Actie
- Gebruik maken van inspraakmogelijkheden
- Indienen van petitie
- Demonstraties en manifestaties
- Inschakelen van wetenschappelijke onderzoekers
- Benaderen van medewerkers, politici, ambtenaren, superieuren en ondergeschikten in omgeving van beslissers.
- Gebruik maken van juridische mogelijkheden (bv. bezwaarschriften)

Lobbyen = op informele manier via direct contact met politieke besluitvormers beleid in voor hen gunstige richting te beïnvloeden

5.12.2 In de grondwet genoemde klassieke vrijheidsrechten in relatie tot politieke participatiemogelijkheden

Artikel 5 t/m 9 vormen juridische basis voor politieke participatie:

- **Petitierecht** (Art. 5)
- Vrijheid van **godsdienst** en **levensovertuiging** (Art. 6)
- Vrijheid van **meningsuiting** (Art. 7)
- Vrijheid van **vereniging** (Art. 8)
- Recht op **betoging** en **vrijheid** van **vergadering** (Art. 9)

Gebruik maken van deze rechten betekent vormgeven aan mogelijkheden om eisen/ wensen kenbaar te maken aan politiek systeem.

Soms botsen grondrechten -> lastige dilemma's

Vrijheid van meningsuiting soms op gespannen voet met vrijheid van godsdienst/ recht op gelijke behandeling met discriminerende uitingen

Rechter moet vaak uitmaken welk recht prioriteit heeft.

5.12.3 Burgerlijke ongehoorzaamheid in relatie tot democratische gehalte van de samenleving

Burgerlijke ongehoorzaamheid = mensen bewust op grond van hun geweten openlijk wet overtreden op een geweldloze manier, met als doel een wet ter discussie te stellen en te veranderen

Er is geen sprake van burgerlijke ongehoorzaamheid als het verwerven van eigen voordeel doel is van de actie

Burgerlijke ongehoorzaamheid geeft minderheden in democratie kans om zich te verzetten tegen besluitvorming over existentieel belangrijke vraagstukken (kernenergie, bewapeningsstrategie)

Je moet aan de hand van gegeven voorbeeld van actie van burgerlijke ongehoorzaamheid beargumenteerd aangeven of actie volgens hen een aanvaardbare vorm van verzet was in een democratie.

5.12.4 Beïnvloeding door pressiegroepen

Pressiegroepen slagen soms in om politieke besluitvorming concreet te beïnvloeden.

Dit heeft te maken met:

- Eigen machtsmiddelen van een groep (bv. omvang en financiële middelen)
- Factoren die samenhangen met verhoudingen binnen pressiegroep (bv. eensgezindheid over doel en middelen, afstand tussen leiding en leden)
- Factoren die samenhangen met de maatschappelijke omgeving waarin pressiegroep opereert zoals sociaaleconomische situatie en mogelijkheden, dominerende politieke opvattingen en machtsverhoudingen, trends in de samenleving, de publieke opinie.

5.12.5 Politieke participatie in Nederland; factoren die van belang zijn

Met uitzondering van verkiezingen benut slechts beperkt deel van NL-bevolking een of meer vormen van politieke participatie.

Achtergrondvariabelen die rol spelen bij politieke participatie:

- Leeftijd
- Sekse
- Sociaal milieu
- Opleidingsniveau
- Godsdienst/ levensovertuiging
- Beroep.

Hoger opgeleiden en mannen maken in algemeen meer gebruik de mogelijkheden om te participeren dan lager opgeleiden en vrouwen.

Ouderen en mensen met een kerkelijke achtergrond zijn eerder bereid te gaan stemmen dan jongeren en onkerkelijken.

Politieke participatie blijkt verder samen te hangen met politieke kennis, politieke interesse, waardenoriëntaties, vertrouwen in het politiek systeem en vertrouwen in de mogelijkheden om als burger invloed uit te oefenen op de besluitvorming.

5.12.6 Oorzaken van politieke desinteresse

Oorzaken voor politieke desinteresse of niet willen participeren zijn o.a.:

- Onwetendheid en onbekendheid
- Gebrek aan politiek zelfvertrouwen ("mensen als ik hebben geen invloed op de politiek")

- Bedreigend; politieke interesse wordt in een niet-geïnteresseerde omgeving niet altijd gewaardeerd, druk om aan te passen aan de status quo
- Politiek wordt door sommigen niet (meer) gekoppeld aan directe behoeftebevrediging/ andere zaken in werk en vrije tijd vindt men meer bevredigend dan politiek
- Men is tevreden met gang van zaken en heeft daarom geen belangstelling voor politiek
- Cynisme: langdurige ontevredenheid met beleid leidt bij sommigen tot afwijzing.

5.12.7 Wenselijkheid van politieke participatie

Het gaat hierbij vooral om waardenoriëntaties.

Voorbeelden van redenen:

- Door politieke participatie/ stemmen kunnen burgers opkomen voor hun belangen
- Door niet te stemmen, krijgen mensen die wel stemmen een onevenredige grote invloed (partijen die niet je voorkeur hebben, krijgen meer invloed)
- Stemmen in democratie bepaalt de politieke machtsverhoudingen in het parlement/ welke partijen wel of niet kunnen regeren/ wie president wordt;
- Bij laag niveau van participatie dreigt de politieke agenda uitsluitend door beroepspolitici te worden bepaald
- Verkleinen van de afstand tussen burger en politici/ politiek
- Bevordert representatie en representativiteit
- Vertegenwoordigende lichamen vormen een goede/ betere afspiegeling van electoraat
- Beleid wordt door burgers meer aanvaard naarmate ze bij de totstandkoming ervan meer betrokken zijn geweest

5.13 Europese Unie (EU)

De belangrijkste doelen van de Europese samenwerking waren en zijn het brengen van:

- Vrede,
- Veiligheid,
- Welvaart en
- Stabiliteit in Europa.

In 1992 werd tussen de lidstaten van de Europese Gemeenschap (EG) een Europese Unie (EU) tot stand gebracht (Verdrag van Maastricht).

De taken van de Europese Gemeenschap waren vooral:

- De instelling van een gemeenschappelijke markt en
- Het geleidelijk harmoniseren van het economische beleid van de lidstaten.

Anders dan de Europese Gemeenschap, beoogde de Europese Unie ook samenwerking tot stand te brengen op het terrein van buitenlands en justitieel beleid.

Deze vormen van samenwerking zouden een intergouvernementeel karakter dragen (internationale samenwerking tussen soevereine lidstaten), anders dan de bestaande economische samenwerking (supranationaal = een deel van de nationale bevoegdheden wordt overgedragen aan een hoger Europees orgaan).

Tevens kwam er één munt tot stand (Euro) voor een deel van de lidstaten. Sinds 2007 telt de EU zevenentwintig lidstaten, sinds 2013 28 lidstaten..

Economische samenwerking is nog steeds het belangrijkste onderdeel van de Europese Unie.

De bevoegdheden van 'Brussel' betreffen vooral

- Vrij verkeer van goederen, diensten en kapitaal,
- Ordening van de markten voor landbouwproducten en
- Garanderen van eerlijke concurrentie.

De invoering van de Europese Monetaire Unie en de euro betekenen een beperking van de zelfstandigheid van de lidstaten.

Ze zijn onder andere gebonden aan strenge afspraken over hun begroting.

Bestuursstructuur van de Europese Unie:

Binnen de Europese Unie bestaat een politiek systeem dat je kunt vergelijken met dat van een land.

Het systeem bestaat uit:

- De Europese Commissie
Dit is het dagelijks bestuur van de Europese Unie. Het neemt het initiatief bij regelgeving, voert maatregelen uit en bestuurt.
- De Raad van de Europese Unie
Voorheen Raad van Ministers, die alle voorstellen van de Europese Commissie moet goedkeuren (met ruime meerderheid, ruim 60% van de landen, waarin tenminste de helft van de bevolking van de EU woont) en dus besluit.
- Het Europees Parlement
Dat eveneens de meeste voorstellen van de Europese Commissie moet goedkeuren en controleert oftewel toezicht houdt.
- Het Hof van Justitie
als onafhankelijke rechterlijke macht over zaken de EU betreffende (dus vooral economische geschillen).

De Europese verordeningen en richtlijnen gelden voor de burgers van de lidstaten en voor de lidstaten zelf.

Vanaf hier heb ik niets meer aan de tekst van de syllabus veranderd.

Subdomein B3: Politieke stromingen

De leerling kan de belangrijkste politieke stromingen en politieke partijen onderscheiden

6.1 Ideologie en de belangrijkste politieke stromingen

Een ideologie is een samenhangend geheel van normatieve uitspraken over mens en maatschappij, waarmee een persoon of groepering politieke opvattingen bepaalt en rechtvaardigt.

6.2 Uitgangspunten van de belangrijkste ideologische tradities/ politieke stromingen

Er kunnen grofweg zes ideologische tradities worden onderscheiden:

- **Confessionalisme**
- **Liberalisme**
- **Socialisme**
- **Ecologisme**
- **Feminisme**
- **Fascisme/ rechtsextremisme**

Let op: een politieke stroming is iets anders dan een politieke partij.

Stroming: Liberalisme

Partijen: VVD; D66

Stroming: Confessionalisme

Partijen: CDA; CU en SGP

Stroming: Socialisme/ sociaaldemocratie

Partijen: PvdA; SP

6.2.1 Confessionalisme

Het confessionalisme kent diverse varianten, samenhangend met de diversiteit aan geloven (bijvoorbeeld christendom of islam) en richtingen binnen een geloof (bijvoorbeeld katholiek of protestant).

(Confessie = geloofsbelijdenis)

Varianten zijn christendemocratie (partij: CDA) en christenorthodoxie (partijen: CU, SGP).

Gemeenschappelijke uitgangspunten zijn:

- Religieuze waarden
- Harmonie en samenwerking

In Nederland is sinds de negentiende eeuw vooral sprake van confessionele partijen die zich baseren op het christelijk geloof.

Trefwoorden bij de christelijke partijen zijn:

- Naasteliefde/ solidariteit,
- Geloof als inspiratiebron,
- Gespreide verantwoordelijkheid bij de inrichting van de samenleving/ verantwoordelijke samenleving,
- Rentmeesterschap,
- Harmonie en samenwerking bijvoorbeeld tussen werkgevers- en werknemersorganisaties.

6.2.2 Liberalisme

(partijen: VVD, D66)

Gemeenschappelijke uitgangspunten:

- Individuele rechten
- Individuele vrijheden

Trefwoorden:

- Rationalistisch individualisme,

- Individuele vrijheid,
- Individuele verantwoordelijkheid,
- Particulier initiatief,
- Geen fundamentele tegenstellingen tussen mensen,
- Rechtsstaat en politieke grondrechten,
- Voorstanders vrije markteconomie,
- Terughoudende overheid.

De overheid is nodig om een aantal kerntaken te vervullen zoals bijvoorbeeld het handhaven van de rechtsstaat, defensie, infrastructuur en onderwijs.

De overheid is er ook om de voorwaarden te scheppen waardoor de burgers zelf in vrijheid en verantwoordelijk met elkaar de problemen kunnen oplossen.

In de liberale visie is de vrije markteconomie een voorwaarde van de verzorgingsstaat.

De liberalen pleiten onder andere voor

- Meer marktwerking in de uitvoering van collectieve voorzieningen,
- Activerende werking van de sociale verzekeringen en
- Bevordering van de eigen verantwoordelijkheid.

6.2.3 Socialisme

(partijen: PvdA, SP)

Het socialisme kent vele varianten, zoals anarchisme, communisme en de sociaaldemocratie.

Hoewel de onderlinge verschillen zeer groot zijn, hebben ze toch deze uitgangspunten gemeenschappelijk:

- Economische gelijkheid
- Kritiek op de vrijemarkteconomie

Trefwoorden:

- Gelijk(waardig)heid,
- Solidariteit,
- Democratisering,
- Nadruk op economische tegenstellingen - arbeid tegenover kapitaal - in de maatschappij,
- Maatschappelijke ongelijkheid,
- Streven naar kleinere inkomensverschillen,
- Actieve rol van de overheid, met name op sociaaleconomisch terrein, gericht op verbetering van de positie van zwakke groepen in de samenleving.

Het streven naar gelijkheid en solidariteit is geïnstitutionaliseerd in de verzorgingsstaat en in de wettelijke erkenning van sociale grondrechten bijvoorbeeld bevordering van werkgelegenheid, bestaanszekerheid, huisvesting, onderwijs, gezondheidszorg.

Communisme en anarchisme verwerpen (desnoods met revolutionair geweld) de parlementaire democratie en het kapitalisme.

De sociaaldemocratie hecht aan de parlementaire democratie en wil binnen de democratische staat streven naar hervorming.

Opmerking: de moderne (21e-eeuwse) sociaal-democratie legt veel minder nadruk op de tegenstelling arbeid <=> kapitaal en op afwijzing van de markt als aanbieder van maatschappelijk gewenste voorzieningen.

De groeiende, buitenparlementaire protestbeweging van antiglobalisten of anders-globalisten ontleent ook ideeën aan het socialisme en richt zich vooral tegen de macht van de internationale markt en de multinationale ondernemingen.

6.2.4 Ecologisme

Ook hier vele varianten.

Het ecologisme

- Benadrukt de wederzijdse afhankelijkheid van mensen en (natuurlijke) omgeving,
- Bekritiseert de verstoring door de mens van de harmonie in de natuur en stelt de gevolgen daarvan aan de kaak.

Trefwoorden bij de ecologische stroming:

- Ecologische waarden belangrijker dan economische waarden,
- Overgang naar kleinschalig, milieuvriendelijk en duurzaam produceren via mentaliteitsverandering en overheidsmaatregelen,
- (gedeeltelijke) afwijzing van het marktmechanisme als regulator.
(partijen: GL en Partij van de Dieren).

6.2.5 Feminisme

Vele varianten, maar gemeenschappelijk zijn deze uitgangspunten:

- Gelijkwaardigheid van man en vrouw en recht op gelijke behandeling
- Kritiek op ongerechtvaardigde sekseverschillen in de samenleving onrechtvaardige genderverschillen

Trefwoorden bij feminisme:

- Gender (= verschillende sociale rollen die mannen en vrouwen worden toebedacht/opgedrongen, bijvoorbeeld via opvoeding);
- Ongerechtvaardigde sekseverschillen;
- Kritiek op structureel ondergeschikte positie van vrouwen in de samenleving in het algemeen en in het bijzonder economisch.

6.2.6 Fascisme / rechtsextremisme

Opnieuw vele varianten, met als bekendste het Duitse nationaal-socialisme (Hitler) en het Italiaanse fascisme (Mussolini).

Gemeenschappelijke uitgangspunten zijn:

- Verwerping van de democratie
- Sterk leiderschap in een totalitaire staat
- Verheerlijking van geweld

Trefwoorden bij fascisme:

- Rassenleer (dit alleen in het Duitse nationaal-socialisme): streven naar 'raszuiverheid' van eigen volk, desnoods door 'volksvreemde elementen' te elimineren;
- Staatsleer (Italiaans fascisme): de staat als hoogste goed;
- Leiderschap: de leider als belichaming van de staatsidee, resp. volkswil: Mussolini: Duce, resp. Hitler: Führer.

Trefwoorden bij rechtsextremisme:

- Nationalistisch, 'eigen volk eerst principe', buitenlanders krijgen de schuld van problemen als werkloosheid, onveiligheid, stijging kosten levensonderhoud etc.;
- Sympathie voor de denkbeelden van de oude fascistische partijen;
- Antidemocratisch;
- Ongelijkwaardigheid met betrekking tot ras (racistische en vaak antisemitische opvattingen), nationaliteit, seksuele geaardheid en sekse;
- Nadruk op sterk leiderschap;
- Gerichtheid op uitoefenen van geweld.

6.3 Standpunten van politieke partijen in Nederland in verband met ideologieën en politieke stromingen

Met een politieke stroming worden twee verschillende dingen aangeduid:

1. Een geheel van ideeën, opvattingen en wensen over de inrichting van de samenleving;
2. Een groep mensen die zich hebben verenigd rond bepaalde politieke ideeën.

In het Nederlandse politieke landschap worden traditioneel drie hoofdstromingen onderscheiden: de confessionele, de liberale en de socialistische stroming.

6.3.1 Pragmatisme

Naast stromingen en partijen die zich ideologisch laten identificeren, is ook sprake van partijen die zich niet ideologisch willen vastleggen, maar die zich pragmatisch noemen.

Pragmatische partijen zoeken en streven naar praktisch haalbare oplossingen voor politieke vraagstukken, zonder rekening te houden met ideologische beginselen. (D66).

6.3.2 Populisme

Populisme wordt enerzijds gezien als een politieke stijl en anderzijds als een ideologie.

Niet als een volledige ideologie zoals het liberalisme of het socialisme, maar een partiële ideologie die een visie biedt op slechts een deel aspect van de samenleving: de relatie tussen burger en politiek.

Populistische politici zetten zich af tegen de bestuurlijke elite die volgens hun zeggen de gewone mensen onderdrukt. Zij gaan ervan uit dat zij zelf wel spreken namens het volk.

Populistische politici zetten zich af tegen de culturele, bestuurlijke elite die volgens hun zeggen niet opkomt voor de belangen, de rechten en cultuur van 'gewone mensen'. Zij gaan ervan uit dat zij zelf wel spreken namens het volk.

Kenmerken van populisme of populistische politici:

1. Afkeer van het establishment van de gevestigde partijen / de culturele, de economische en de politieke elite.
2. Naar de wil van 'het volk' wordt steeds gerefereerd
3. Er wordt de nadruk gelegd op sterk (charismatisch) leiderschap
4. Er wordt vaak een beroep gedaan op eenheid en vaderlandsliefde / nationalisme.

Populistische partijen zetten zich vooral af tegen gevestigde midden partijen en stellen zich (op onderdelen van hun programma) meer radicaal/extreem op.

En aan de linkerkant van het politiek spectrum, en aan de rechterkant ontwikkelen zich soms populistische partijen.

(Partijen: PVV, sommigen zeggen ook SP)

De leerling kan de belangrijkste poli T.a.v. 6.4 en 6.5 geldt dat de leerling gegeven uitspaken kan herkennen als kenmerkend voor bepaalde politieke partijen.
Uitspaken kunnen afkomstig zijn van alle in de Tweede Kamer vertegenwoordigde politieke partijen.

6.4 Indeling van politieke partijen, standpunten en uitspraken aan de hand van begrippentegenstellingen

Het gaat om de volgende begrippentegenstellingen:

- Conservatief, progressief;
- Links, rechts;
- Confessioneel, niet-confessioneel;
- Ideologisch, pragmatisch;
- Nationalistisch, internationalistisch

Deze begrippen zijn vaak dubbelzinnig en hun betekenis is bovendien aan verandering onderhevig.

Conservatief: gericht op behoud van/terugkeer naar traditionele waarden en normen.

Bij 'conservatief' denkt men aan partijen die uitgaan van een in zedelijk opzicht sterk sturende staat. Ook te beschouwen als 'rechts' in niet-economisch opzicht: de beperking van vrijheid.

Progressief: gericht op maatschappelijke verandering in de richting van meer sociale gelijkheid en / of meer democratisering.

Maar ook denkt men bij 'progressief' aan de partijen die uitgaan van een zo groot mogelijke persoonlijke vrijheid. Het gaat dan vooral om morele kwesties als homoseksualiteit, abortus, euthanasie en zondagsrust. De staat moet zich niet bemoeien met de manier waarop mensen willen leven, niet betuttelen.

Links: progressief, meestal behorend tot de socialistische stroming.

Vanuit die optiek gaat het erom in hoeverre partijen in de maatschappij een grotere gelijkheid van inkomen, kennis en macht nastreven en hiervoor ook de staat, het overheidsbeleid, willen gebruiken. Hierbij is dus vooral sociaaleconomisch beleid in het geding.

Als partijen voor staatsingrijpen zijn om vooral die grotere economische gelijkheid te realiseren, dan noemt men ze 'links'.

In economisch opzicht staat 'links' voor beperking van de vrijheid (van particuliere ondernemers ter bescherming van de rechten van werknemers).

Rechts: conservatief/neoconservatief.

Voor zover partijen bestaande ongelijkheden in inkomen en macht redelijk of onvermijdelijk vinden en/of streven naar meer verschil in inkomens, noemt men ze wel 'rechts'.

Rechts heeft ook een niet economische betekenis: beperking van vrijheid op het gebied waarden en normen in het privéleven.

Confessioneel: gericht op sterkere doorwerking van christelijke waarden en normen in de samenleving.

Ideologisch: vasthouden aan ideologische uitgangspunten.

Pragmatisch: politieke keuzes maken op grond van praktische bruikbaarheid en rationele analyse van de werkelijkheid/ politieke problemen en daarbij afzien van ideologische uitgangspunten.

Nationalisme is een politieke ideologie die stelt dat de staat als politieke eenheid samen moet vallen met de natie als sociaal-culturele eenheid.

Er zijn verschillende vormen van nationalisme te onderscheiden.

Nationalisme is niet eenvoudig te duiden in links of rechts: nationalisme in gematigde vorm heeft bijgedragen aan het ontstaan van (en binding van de bevolking aan) moderne staten en democratie, maar de uitwassen van het nationalisme droegen bij aan onder andere het ontstaan van de Tweede Wereldoorlog.

Als nationalisme gaat samenvallen met wensen van eenheid van het volk (volksnationalisme/etnisch nationalisme) dan kan dat doorslaan richting intolerantie en onderdrukking. Nationalisme is daardoor een beladen begrip geworden

Nationalistische stromingen staan minder positief tegen internationale samenwerking (zoals in de EU) en staan meer afwijzend ten aanzien van immigratie.

Internationalistisch: hier gaat het om ideeën/groeperingen die juist in internationale samenwerking een oplossing zien voor de oplossing van allerlei maatschappelijke en politieke problemen.

Figuur 3: Geïntegreerd model van het politieke proces

